

**ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՊԱՐՈՆ ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ
ԴԵՄԻՐԵԼԻՆ**

Ձեր նախնիների կողմից 1915 թվականին շղթայազերծված ցեղասպանության հետևանքով այժմյան Թուրքիայի մասը կազմող պատմական Հայաստանի տարածքները հայաթափ դարձան: Դուք հիմա համառորեն ժխտում եք այդ տմարդի արարքը, մեղքը գցում այն տարիների Ձեր արյունակիցների վրա, կամ փորձում այլ և այլ կերպով պատճառաբանել 20-րդ դարի այդ մեծ ոճրագործությունը: Դեռ ողջ են այդ դաժան եղելությունների դժբախտ ականատեսները: Ես դրանց թվին եմ պատկանում: Այնուհետև եղեռնը շարունակվեց, այս անգամ արդեն Ձեր սերնդակիցների կողմից: Դրանց զոհ գնացին Թուրքիայի տարածքում անտերունջ մնացած հայոց քրիստոնեական հավատքի խորհրդանիշները՝ բազմահազար վանքերն ու եկեղեցիները, սրբավայրերը, խաչքարերը: Դրանցից մի քանիսը (Տեկորի տաճարը, Խծկոնքի վանական համալիրը, Մշո Ս. Կարապետ և Առաքելոց վանքերը, Նարեկավանքը և այլն) պայթեցվել ու հողին են հավասարեցվել կամ այլ միջոցներով ավերումների են ենթարկվել. օրինակ՝ Անհի Սմբատյան պարիսպների, Հոռոմոսի վանքի, Վարագավանքի, Բաղեշի Աստվածամոր և շատ ուրիշ հուշարձանների սրբատաշ քարերը տեղահանվել ու օգտագործվել են այլ նպատակների համար: Դրանցից մի քանիսին, ցավոք, անձամբ ականատես եմ եղել: Ավելին, ըստ վերջին տեղեկությունների՝ մզկիթի է վերածվել Կարս քաղաքի Առաքելոց մայր տաճարը, և որպես հյուրանոց է օգտագործվում Կիպրոսի թուրքական մասում գտնվող հայկական Մակարավանքը: Դրա՞նք էլ մեղադրում են դավաճանության մեջ, թե՞ դա հետապնդում է մեկ ծրագրային նպատակ՝ իսպառ ոչնչացնել հայերի երբեմնի ներկայության հետքերը: Բայց պատմությունը ջնջել հնարավոր չէ: Տասնամյակների ընթացքում Թուրքիայում գործադրված այդ վանդալությունները փաստագրված են բազմաթիվ ձևերով ու հրապարակումներով, դրանք հայտնի են քաղաքակիրթ ողջ աշխարհին: Պարոն նախագահ, Թուրքիայում ավերված բազմաթիվ վանքերն ու եկեղեցիները, բացի հայոց հավատքի խորհրդանիշներ լինելուց, հայկական արվեստի ու ճարտարապետության մեծարժեք ստեղծագործություններ էին, մեր հանճարեղ նախնիների թողած հիշատակները: Դրանցից շատերը քաղաքակիրթ աշխարհի համընդհանուր ճանաչմանն ու բարձր գնահատանքին են արժանացել: Դրանց ոչնչացումը դատապարտվում է միջազգային օրենքներով: Դուք շարունակում եք անտեսել եվրոպական պառլամենտի 1987 թվականի որոշումը Թուրքիայի տարածքում ապրող ազգային փոքրամասնությունների հավատքի հուշարձանների նկատմամբ խնամք ու հոգատարություն կազմակերպելու վերաբերյալ: Ձերոնց պարսավելի օրինակը որդեգրեցին Ձեր արյունակից մեր հարևանները: Նախիջևանն ամբողջովին դատարկվեց հայերից, բազմաթիվ եկեղեցիներ ու վանքեր անտերունջ մնալով, ավերվում են: Հերթը հասել էր Ղարաբաղին... Ձեռք-ձեռքի տված Ադրբեջանի հետ, շրջափակել եք ծայրահեղ ծանր պայմաններում հայտնված, ավերիչ երկրաշարժից մեծապես տուժած Հայաստանի Հանրապետությունը: Չե՞ք կարծում, որ այդպիսի արարքներն անվայել են մի երկրի համար, որը ջանքեր է գործադրում անդամ դառնալու եվրոպական ընտանիքին. ժամանակը չէ՞, որ գոնե դույզն ինչ գոջաք անցյալում կատարվածների համար և կոնկրետ գործերով դա ապացուցեք: Հայ ժողովուրդը 2001 թվականին նշելու է քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակը: Այդ կապակցությամբ Հայաստանում կազմակերպվում են

Նախապատրաստական կարգի տարբեր միջոցառումներ, նաև՝ վանքերի և եկեղեցիների վերանորոգման աշխատանքներ: Կուզենայինք, որ թեկուզ ուշացած, Նույնպիսի ջանքեր գործադրվեն Թուրքիայի տարածքում գտնվող հուշարձանների նկատմամբ: Վերջինները մեծապես տուժել են 1988թ. երկրաշարժից, առանձնապես Անիի Մայր տաճարը, որի կառուցման հազարամյակը լրանում է նույն 2001 թվականին:

Պարոն նախագահ,

Դիմելով Ձեզ այդ մասին, կուզենայինք, որ Թուրքիայի կառավարությունը միջոցներ տրամադրի վերոհիշյալ հուշարձաններում վերականգնման ու նորոգման աշխատանքներ ձեռնարկելու համար, պայմանով, որ նախագծումն ու իրականացումը կատարվի Հայաստանի համապատասխան մասնագետների ու քարագործ վարպետների ներգրավմամբ: Դա անհրաժեշտ է, որպեսզի այլևս ականատես չլինենք այնպիսի անցանկալի արդյունքի, ինչպիսին տեղի ունեցավ Անիի Սմբատյան պարիսպների երեսպատումները վերականգնելու կապակցությամբ: Կուզենք հավատալ, որ Ձեզ ուղղված այս դիմումը դրական արձագանք կգտնի: Զանի որ մեր պետությունների միջև դիվանագիտական հարաբերություններ առայժմ չեն հաստատված, ուստի կատարելով հայկական հուշարձանների ճակատագրով բազում մտահոգների ցանկությունը, Ձեզ եմ դիմում ու ակնկալում Ձեր բարեհաճ կարգադրությունը:

*«Ազգ», 1998թ.,
24 նոյեմբերի*